

Lekcja 3.

Teksty kultury z * cz. III

„Dziady” cz. II

Adam Mickiewicz

Epoka literacko - kulturowa

ROMANTYZM

1822 - 1864

Inspiracje baśniami, legendami, mitologią. Romantycy odkrywają specyficzne dla swojego regionu wierzenia i obyczaje i wykorzystują je do stworzenia fabuły.

SPIRYTUALIZM – pogląd, mówiący o dominującej duchowej naturze świata.

IRRACJONALIZM – poznanie świata za pomocą intuicji, wiary, instynktu, przeczucia.

FANTASTYKA – siły nadprzyrodzone, niesamowite zjawiska.

Geneza

1820 – 1821

Powstały podczas pobytu A. Mickiewicza w Kownie („*Dziady kowieńskie*”). Wydane w 1823 roku w drugim tomie „*Poezji*” wraz z IV częścią.

Dziady – uroczystość wywodząca się z czasów pogańskich, obchodzona w noc poprzedzającą Dzień Zaduszny – 2 listopada, ludowe rytuały związane z kultem zmarłych.

Motto

*There are more things in Heaven and Earth,
Than are dreamt of in your philosophy.*

Shakespeare

Są dziwy w niebie i na ziemi, o których
ani śniło się waszym filozofom.

[Szekspir – natchnienie romantyków; nawiązanie do mistycznej natury
świata]

Gatunek

DRAMAT ROMANTYCZNY – typ dramatu ukształtowany na kanwie dramatu szekspirowskiego. Gatunek SYNKRETYCZNY.

1. Zrywa z zasada trzech jedności (czasu, miejsca i akcji).
2. Luźna, otwarta kompozycja, często brak wyraźnego podziału kompozycyjnego i zakończenia.
3. Mieszanie kategorii estetycznych (realizm z fantastyką, komizm z tragizmem).
4. Wprowadzenie postaci i wydarzeń fantastycznych
5. Często jest niesceniczny.

Bohaterowie

1. Guślarz – mistrz ceremonii, prowadzi obrzęd Dziadów (wspomaga go Starzec).
2. Chór – zgromadzona ludność, uczestnicząca w obrzędzie. Charakterystyczna cecha – wypowiada się jednym głosem (podobieństwo do tłumu w *Romantyczności*), reprezentant społeczeństwa.
3. Postaci fantastyczne – duchy.

Postaci fantastyczne

Aniołki (Józio i Różia)	Zły Pan (Widmo)	Zosia (Dziewczyna)
<i>Duchy lekkie</i>	<i>Duch ciężki</i>	<i>Duch średni</i>
WINA – za życia nie zaznały cierpienia; KARA – nie mogą się dostać do nieba, gdyż nie zaznały pełni człowieczeństwa; Kto nie doznał goryczy ni razu, Ten nie dozna słodczy w niebie. NAUKA – CIERPIENIE JEST NIEODŁĄCZNYM SKŁADNIKIEM LUDZKIEJ EGZYSTENCJI.	WINA – był złym panem, nie okazywał ludziom litości, trzy osoby przez niego zmarły; KARA – wieczna męka, jego ofiary wcielone w drapieżne ptaki nie pozwalają mu się pożywić i ugasić pragnienia; w postaci upiora przebywa w miejscach, w których niegdyś zaznał przepychu; Bo kto nie był ni razu człowiekiem, Temu człowiek nic nie pomoże. NAUKA – JEDYNIJE OKAZUJĄC WSPÓŁCZUCIE ZA ŻYCIA MOŻNA ZASŁUŻYĆ NA POŚMIERTNĄ POMOC.	WINA – była próżna, żyła beztrosko, nie odwzajemniła niczyjej miłości; KARA – zawieszona między niebem a ziemią, nikomu niepotrzebna, dręczona poczuciem pustki; Kto nie dotknął ziemi ni razu, Ten nigdy nie może być w niebie. NAUKA – TRZEBA SZANOWAĆ UCZUCIA INNYCH, POKOCHAĆ KOGOŚ, ŻYĆ RZECZYWISTOŚCIĄ.

Zagadka Widma nr 2

Jako ostatni przychodzi młody mężczyzna, który nie odzywa się do Guślarza, patrzy w kierunku pasterki z tłumem, nie pozwala się przepędzić.

Interpretacja ducha: romantyczny bohater, kochanek, zawieszony pomiędzy światem żywych i zmarłych, kojarzący się z postaciami Gustawa i Konrada (IV i III część).

Problematyka dramatu

1. **Wina i kara** – zgodnie z ludową moralnością, każda wina musi zostać poddana karze zgodnie z ciężarem (winy złego pana są donioślejsze niż pasterki, zasługuje na karę wyższą).
2. **Realistyczny i fantastyczny świat przenikają się** – ludzie żyjący swobodnie porozumiewają się z widmami na tym samym poziomie etyki i rozumienia świata.
3. **Racje serca przeważają** – widmo romantycznego kochanka przedstawia racje, których obrzędy, prawidłowość myślenia i etyka ludowa nie zmagają.

Nawiązania do innych tekstów w kulturze

Adam Mickiewicz – ballady (np. *Romantyczność, Lilie, Świtezia...*) – podobieństwo wymowy utworu – fantastyka, problem winy i kary, romantyczna postawa;

Juliusz Słowacki – *Balladyna* – motywy fantastyczne, wina i kara;

F. Dostojewski – *Zbrodnia i kara* – wina i kara;

St. Staszewski – *Celina*

Sł. Mrozek – *Śmierć porucznika*

FILMY:

- *Piła* (reż. James Wan)
- *Czarownice z Salem* (reż. Nicholas Hytner)
- *Dogville* (reż. Lars von Trier)

bez skrótów

DZIADY

ADAMA MICKIEWICZA

TIPL
WROCLAW

premiera – 15 lutego 2014 | SCENA IM. JERZEGO GRZEGORZEWSKIEGO
2014 – część I, część II, część IV i Upiór | 2015 – część III | 2016 – po raz pierwszy w historii całe Dziady w teatrze

DOLNY ŚLĄSK

Teatr Północny im. Adama Mickiewicza w Katowicach, ul. Żelazna 1, 40-002 Katowice, www.teatrpolnocny.pl, tel. 71 246 27 76-78

Kultura

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70 75 80 85 90 95 100

ADAM MICKIEWICZ **DZIADY** ALBO MŁODZI CZARODZIEJE

Reżyseria: Adam Sroka

Teatr im. Jana Kochanowskiego w Upięciu

instytutteatralny

„Dziady” cz. III

Adam Mickiewicz

Epoka literacko - kulturowa

ROMANTYZM

Historyzm: martyrologia Polaków i Rosjan pod wpływem reżimu carskiego i jego namiestnika – Nowosilcowa; proces Filomatów w 1823r., skazanie Autora; mesjanizm.

Kreacja romantycznego bohatera – Konrad jako poeta wieszcz.

Geneza

1. **Powstanie:** 1832r., Drezno („*Dziady drezdeńskie*”), wydanie – w tym samym roku.
2. **Czas i miejsce akcji:** 1823 - 24r., Wilno, Warszawa, Lwów, Rosja.
3. **Dedykacja** – dla nieżyjących przyjaciół Mickiewicza (ofiar carskich prześladowań).
4. **Przedmowa** – opis narracyjny sytuacji historycznej i problematyki dramatu.

Konrad

1. Poznajemy go w *Prologu* – uwięziony przechodzi przemianę jednoczącą go z bohaterami II i IV części – romantyczny kochanek Gustaw zmienia się w Konrada.
2. Konrad przebywa uwięziony w klasztorze oo. Bazylianów w Wilnie – prześladowany przez carat. W imię wolności narodu może zdobyć się na najwyższe poświęcenie – wystąpienie przeciwko Bogu. W *Wielkiej Improwizacji (sc. II)* domaga się od Boga rządu dusz, by lepiej zorganizować świat.
3. W *scenie III* ksiądz Piotr odprawia nad nim egzorcyzmy - przed potępieniem ratuje go miłość do ojczyzny.
4. W *scenie VIII* ten sam ksiądz przepowiada mu daleką podróż w nieznaną krainę.
5. W *scenie IX* Guślarz widzi go w kibitce pędzącej na Sybir.
6. W *Ustępie* występuje domyślnie pod postacią Pielgrzyma.

Cechy Konrada jako bohatera romantycznego

1. Zachodzi w nim przemiana zaznaczona zmianą imienia (Gustaw na Konrad).
2. Patriotą – jego prześladowania wynikają z jego nieprzychylnego stosunku do caratu.
3. Postać tajemnicza – nie znamy jego przeszłości a przyszłość jest zagadką.
4. Wielka indywidualność – poeta obdarzony niezwykłą wrażliwością.
5. Buntownik – bunt prometejski w imię szczęścia ludzkości i wolności ojczyzny.
6. Postać tragiczna – Bóg nie odpowiada.
7. Rozdarty wewnętrznie – z jednej strony pogardza maluczkimi, z drugiej – walczy w ich imieniu.

Męczeństwo młodzieży polskiej

SCENA	MIEJSCE I CZAS AKCJI	BOHATEROWIE
Scena więzienna (I)	W wieczór wigilijny w celi Konrada spotykają się więźniowie. Są to młodzi studenci – filomaci przetrzymywani w wileńskim klasztorze ojców bazylianów przerobionym na więzienie.	m.in. Żegota, Konrad, Sobolewski, Frejend, ks. Lwowicz, Feliks
Salon warszawski (VII)	W Warszawie, w salonie arystokracji.	Młodzież przy drzwiach – Adolf, Niemojewski
Pan Senator (VIII)	Wilno, apartament Senatora (Nowosilcowa), podczas balu.	Pani Rollison – matka młodego buntownika

Aresztowanie i uwięzienie filomatów

1. Aresztowani nie znają przyczyn zatrzymania – Żegota opowiada o tym, jak go zatrzymano, jest przekonany, że niedługo opuści więzienie i że rząd robi to dla zysku.
2. Więźniowie nie mają możliwości obrony – oskarżycielem, sędzią i katem jest ta sama osoba.
3. Opowiadanie Sobolewskiego – o wywózce dzieci na Sybir – okrucieństwo i męczeństwo (obrazowy opis publicznych cierpień).
4. Historia Cichowskiego – typowa historia prześladowania – porwany, torturowany i przetrzymywany w celi, zwrócony po utracie zmysłów).
5. Historia Rollisona – uwięziony i torturowany Rollison jest doprowadzony do granic wytrzymałości (próby samobójczej) ze względu na gniew Senatora na jego matkę, zakłócającą mu przyjęcie.

Postawa młodych ludzi wobec prześladowań

1. Pieśń zemsty Konrada. Bunt prometejski Konrada.
2. Bajka Żegoty – ziarno, rozsypane przez Boga dla ludzi, schował w ziemi diabeł. Ziarno zakiełkowało na wiosnę – wymowa bajki jest patriotyczna – cierpienie młodzieży wyda plon w postaci pamięci i buntu.
3. Piosenka Feliksa – pieśń, której sens skupia się na różnych groźbach śmierci skierowanych przeciwko carowi.
4. Janczewski w opowieści Sobolewskiego – krzyknął w kierunku tłumu – jeszcze Polska nie zginęła.
5. Upór Cichowskiego, który torturowany nie wydał nikogo.

Społeczeństwo w „Dziadach”

1. „Naród jak lawa” – ogień ukryty pod skorupą. Symbol gotowości do wybuchu.
2. Damy, oficerowie w Salonie warszawskim – rozmawiają po francusku, nie znają historii, literatury i języka polskiego. Interesują się tylko balami. Podziwiają Nowosilcowa.
3. Literaci w salonie – nie piszą o współczesnych wydarzeniach, nie ukazują cierpienia w literaturze, bo twierdzą, że Polacy lubią sielanki, są zwolennikami klasycyzmu (polemika z romantykami).
4. Uczestnicy balu u Senatora – ludzie, którzy dla kariery zaprzędali się caratowi, wśród nich są tacy, którzy Nowosilcowa za to nienawidzą.

Mesjanizm

Scena V – Widzenie księdza Piotra

1. Car ukazany jako Herod, a młodzież polska – dzieci przez niego stracone.
2. Sybir – cierpienie narodu, droga krzyżowa.
3. Polska porównana do Chrystusa – ukrzyżowana.
4. Cierpienie Polski ma sens – zmartwychwstanie, odkupi inne narody, będzie panem „trzech stolic”.
5. Mesjasz – 44.

Prometeizm

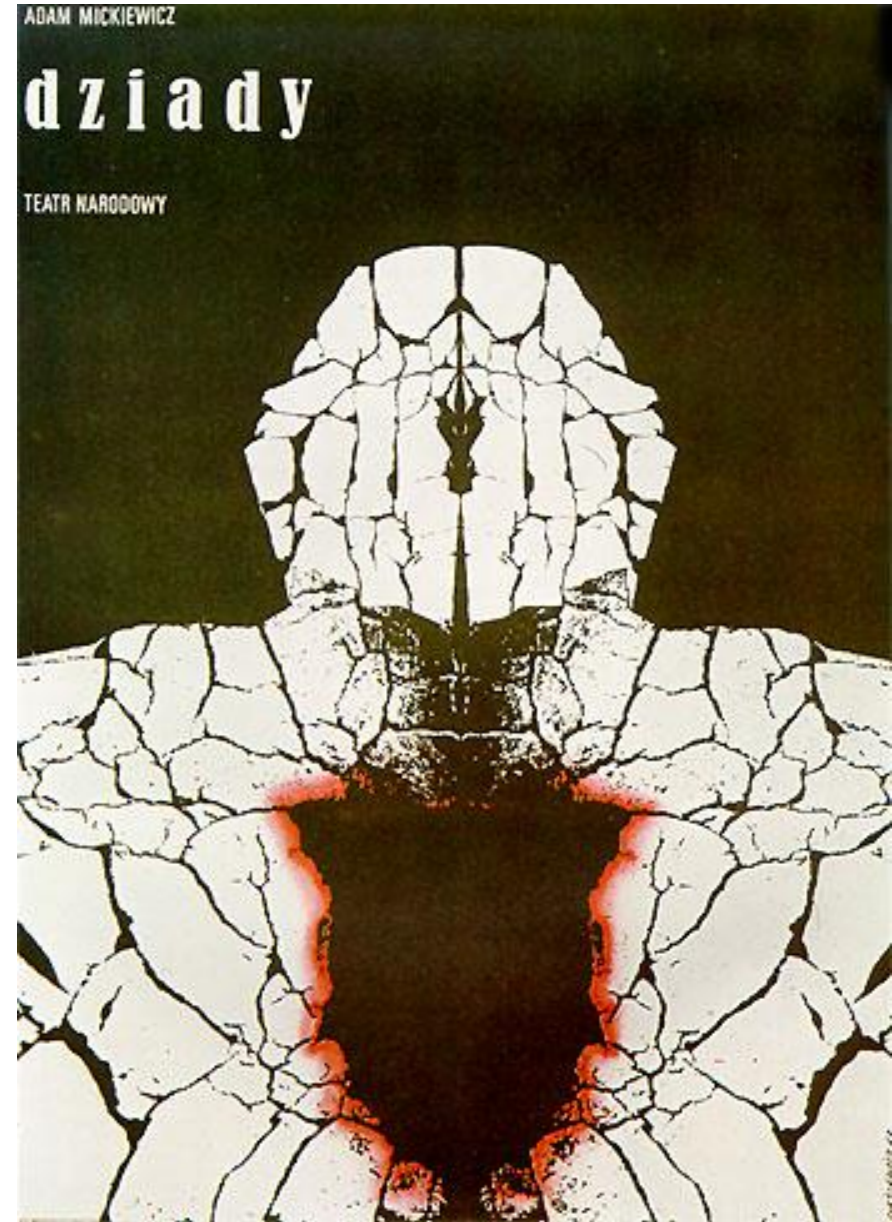
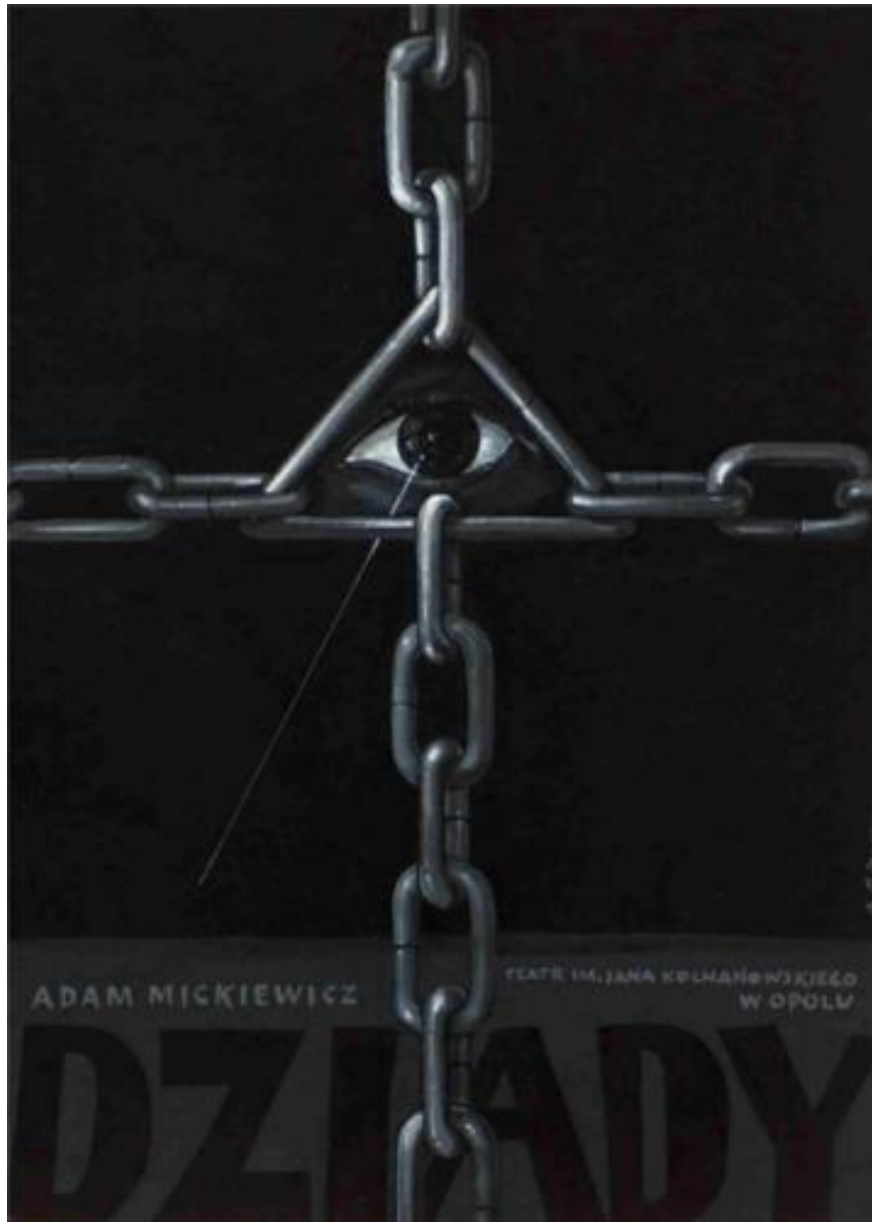
Scena II – Wielka Improwizacja

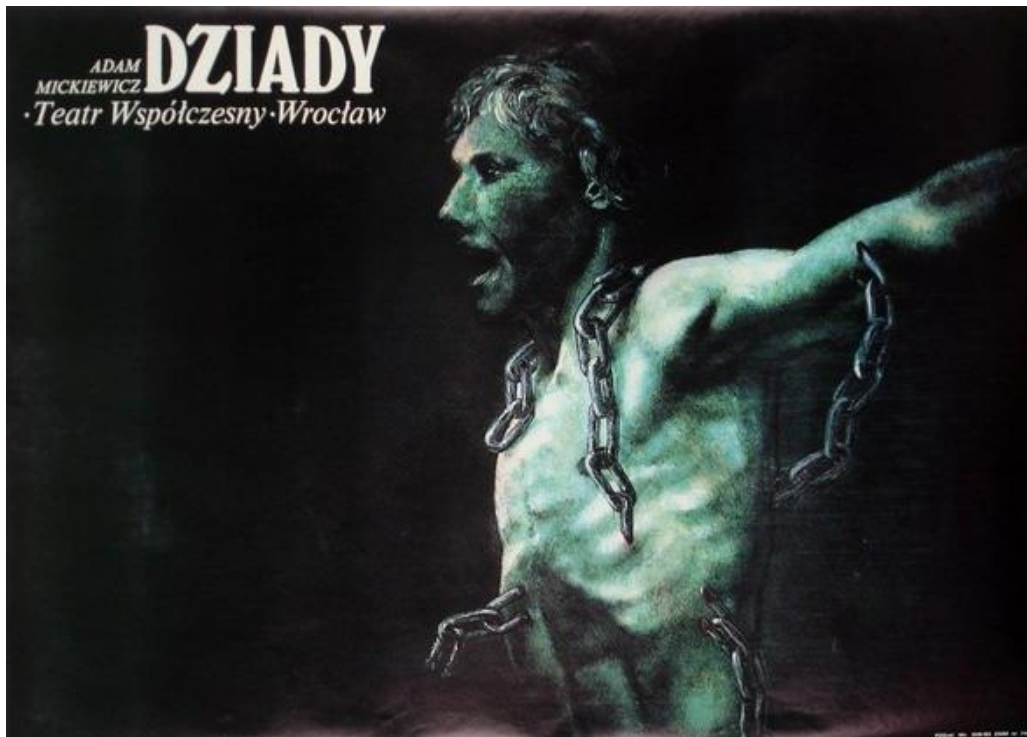
1. Deklaruje miłość do narodu („Ja kocham cały naród!”).
2. Utożsamia się z narodem („Ja i ojczyzna to jedno”).
3. Poszukuje sposobu, by pomóc ojczyźnie.
4. Cierpi na cały naród („Nazywam się milion”).
5. Jest gotowy poświęcić się dla narodu.
6. Domaga się od Boga rządu dusz – władzy, by mógł uwolnić swój naród.

Nawiązania do innych tekstów w kulturze

1. Inne utwory martyrologiczne – np. o tematyce dotyczącej II wojny światowej (*Inny świat, U nas w Auschwitzu, Zdążyć przed Panem Bogiem, Medaliony...*).
2. Walka z caratem – *Lalka, Kordian*.
3. *Biblia* - wiele wątków pokrewnych.
4. Inne motywy tematyczne – motyw balu, Boga, cierpienia, odkupienia, matki, młodości, ojczyzny, patrioty, poety, przemiany, snu, śmierci, szatana, walki dobra i zła.

Występują: Mateusz Król (gościnnie), Swietlana (gościnnie), Bernard Bania, Joanta Borowska, Justyna Godziewska-Kruczkowska, Marieta Godziszewska, Agnieszka Możeko-Szekowska, Ewa Palinska, Sławomir Pawłowski, Piotr Piótorak, Dorota Radomska, Natalia Sakowicz, Katarzyna Sergiej, Joanta Skorochozka, Piotr Szekowski, Mateusz Trzmiel (gościnnie), Marek Tyszkiewicz, Franciszek Ulko, Robert Wasiewicz (gościnnie), Mateusz Witczuk, Tomasz Wygoda (gościnnie), Monika Zaborska-Wróblewska, Krzysztof Ławniczak

Adam Mickiewicz DZIADY III

Reżyseria: Natalia Korczakowska

TEATR DRAMATYCZNY

W ALJANDRA WÓJCIKI W BIAŁYMOSTKU

70 LAT

Adaptacja: Natalia Korczakowska, Adam Radecki Dramaturgia: Adam Radecki Konsultacje literackie: Michał Pabian Scenografia: Anna Met Kostiumy: Marek Adamski Muzyka: Alois Späth Ruch: Tomasz Wygoda Video: Jan Świetlik Producent: Marina Daszук Inspicjent: Jerzy Taborski

